

совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ (29 июня 1990). Международные избирательные стандарты: Сборник документов: Выпуск второй / Отв. ред. доктор юридических наук В.И. Лысенко. – М.: Центральная Избирательная Комиссия Российской Федерации, 2009. – 1248 с.; 6. Жилиев А.В. Правовые и организационные основы осуществления иностранного (международного) наблюдения за выборами в российской федерации (12.00.02 – конституционное право; муниципальное право) / А.В.Жилиев. – Омск, 2006. – 188 с.; 7. Избирательное законодательство и выборы в современном мире / В.И. Лысенко, А.И. Головин; Под общей ред. В.Е. Чурова; Центральная Избирательная Комиссия Российской Федерации. – М.: Медиа Прогресс, 2009. – 528 с.; 8. Конвенция о стандартах демократических выборов, избирательных прав и свобод в государствах-участниках Содружества Независимых государств (7 октября 2007). Международные избирательные стандарты: Сборник документов: Выпуск второй / Отв. ред. доктор юридических наук В.И. Лысенко. – М.: Центральная Избирательная Комиссия Российской Федерации, 2009. – 1248 с.; 9. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (4 ноября 1950). Международные избирательные стандарты: Сборник документов: Выпуск второй / Отв. ред. доктор юридических наук В.И. Лысенко. – М.: Центральная Избирательная Комиссия Российской Федерации, 2009. – 1248 с.; 10. Конституция Российской Федерации (12 грудня 1993 р.) [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://www.constitution.ru/01/>; 11. Наблюдение за выборами: Методическое пособие / сост. Е. В. Мишанова; отв. ред. Г. В. Голосов. – Изд. 2-е, исправ. и доп. – СПб., 2010. – 112 с.; 12. Протокол №1 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод (20 марта 1952). Международные избирательные стандарты: Сборник документов: Выпуск второй / Отв. ред. доктор юридических наук В.И. Лысенко. – М.: Центральная Избирательная Комиссия Российской Федерации, 2009. – 1248 с.

Veronika Kruglashova

Regulatory and Legal Principles of the Institute for International Election Observation Functioning in the Russian Federation

The paper discusses regulatory and legal principles of the institute of international election observation in the Russian Federation. The Institute of International election observation is very important for electoral process transparency. From the formal point of view, International elections observation is a comprehensive legal institution that requires proper legal framework and accurate regulation for its functioning. The legal base of the Russian Federation provides such regulation in different laws, resolutions of the Central Election Commission, international legal obligations to international organizations, and bilateral agreements between countries.

Key words: election, observation, international standards, law, international organization.

УДК: 323.2(71)(=161.2)

© Юлія Мартинюк
(м. Чернівці)

ОСОБИ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ КАНАДИ

У статті досліджується участь канадських українців у політичному житті Країни кленового листка кінця XX–XXI ст. Характеризується діяльність осіб українського походження на провінційному та федеральному рівнях. Особлива увага звернута на сучасний етап участі українців в політичних структурах Канади. Про важливість діяльності українців в політичному середовищі свідчать такі факти: 182 українці були обрані в парламенти провінційних урядів Країни кленового листка, 5 наших земляків стали канадськими сенаторами.

Ключові слова: етнічні українці, політична діяльність, члени канадського парламенту, федеральний уряд, міністр, генерал-губернатор.

Особи українського походження є однією з найчисельніших етнічних спільнот у Канаді. Утворивши в Країні кленового листка, як інколи називають Канаду, українську етнічну спільноту, вихідці з українських земель зарекомендували себе як достойні громадяни обраної ними держави, беручи участь у громадському та політичному житті Канади.

Метою даного дослідження є характеристика участі осіб українського походження в політичному житті Країни кленового листка кінця XX – початку XXI ст. Завдання статті полягає у характеристиці діяльності

українців у канадських політичних структурах.

Дослідженням проблем канадознавства та участі українців у політичному житті Канади займаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Зокрема, Макар В. Ю. у своїй науковій праці висвітлює громадську та політичну інтеграцію українців у поліетнічне середовище Канади [6], канадський дослідник українського походження Марунчак М. у своїй праці «Історія українців Канади» [10] окремий розділ присвячує характеристиці початків політичного життя українців в Канаді, Лупул Т. Я. захистив у 2000 році кандидатську дисертацію на тему: «Сучасна імміграція в Канаді: основні тенденції та особливості» [5]. Багато наукових праць з канадознавства належить професору Макару Ю. І. [7, 8]. Крім того, на сьогоднішній час, багато інформації про сучасних українських канадців знаходиться в мережі інтернет.

Для того, щоб відчуті себе справжніми громадянами нової Батьківщини, вихідці з України стали активними учасниками політичного життя. Цьому сприяло прийняття в 1971 р. федеральним урядом Канади політики багатокультурності на державному рівні. Згодом аналогічні закони приймають провінційні уряди. Для українців відкрилися нові можливості. Зросло представництво етнічних українців у провідних

інститутах канадського суспільства. Після обрання у 1924 р. до Федерального парламенту Михайла Лучковича 62 українці різних політичних поглядів ставали членами вищого виборного органу в Оттаві.

Починаючи з 70-х рр. внаслідок чергових і позачергових виборів до Палати громад потрапляли до десяти представників від українсько-канадської громади, а до провінційних парламентів – 20-30 осіб. Можна ще говорити про присутність українців у вищих структурах виконавчої влади. Так, у складі федерального уряду на початку 2000-х рр. було щонайменше два міністри українського походження, це: Джим Зеленчук – міністр фінансів і Рон Осика – міністр уряду [14]. Окремі українці обіймали важливі посади у владних структурах, а двоє з них – Рой Романів у Саскачевані та Лаврентій Дікур в Альберті – очолили політичні партії в провінційних законодавчих органах. Інші українці добре зарекомендували себе в канадському сенаті і на державній службі всіх рівнів.

Вершиною політичних амбіцій українських канадців стало зайняття протягом 1990-1995 рр. поста Генерал-губернатора Канади Рамоном Гнатишиним, батьки якого були вихідцями з Буковини, а його самого 1992 р. удостоєно титулу Почесного доктора Чернівецького університету [6, с. 181]. Щоб краще зрозуміти політичний шлях Рамона Гнатишина варто звернутися до його біографії.

Рамон Джон Гнатишин народився 16 березня 1934 р. в Саскатуні. Рамон виріс у політизованій родині: його батько, Джон Гнатишин, був депутатом парламенту й міністром уряду провінції Саскачеван, сенатором. Його дідусь та бабуся були родом з Буковини, які важкою фермерською працею збудували для своїх дітей та онуків Канаду.

Як і у випадку багатьох інших українців, його ім'я «Роман» змінилося на більш канадське Рамон, а сам він називав себе Рей. Колеги-політики жартували, що насправді він, навпаки, змінив своє канадське прізвище на Гнатишин, щоб бути обраним до парламенту в степовому Саскачевані численними виборцями українського походження. Цей жарт був цілком у дусі Гнатишина, людини, яка любила вміла жартувати з самого себе.

Рамон Гнатишин сформувався в родинному і суспільно-політичному середовищі як вправний і досконалий політичний боєць. Брайан Малруні (прем'єр-міністр Канади, в уряді якого він служив міністром) назвав його «щасливим переможним бійцем». Тому надзвичайно цікаво й показово, що Гнатишин не мав ворогів.

У 1956 р. Рей Гнатишин здобув освіту юриста і працював у Саскатуні. З 1974 до 1988 р. народ обирав його до парламенту від Саскачевану. За цей період він був міністром енергетики, юстиції в консервативних урядах Канади того часу. Визнання до нього прийшло, коли він обіймав посаду лідера консервативної більшості парламенту Канади. Ніхто не міг приборкувати опозицію в парламенті так вправно, як він. У той

же час, завдяки своїй делікатності і щирій теплоті, Рей Гнатишин міг співпрацювати з кожним. Однак унікальна здатність Гнатишина досі незбагненна для його колег по парламенту: він, як ніхто інший в історії канадського парламенту, міг виголошувати промови безкінечно довго, до знемоги – і нічого не сказати по суті. Відомий журналіст Джеффри Сімпсон в «Globe and Mail» стверджує, що так досі й незрозуміло, де і коли Рей Гнатишин цьому навчився. Для нас секрету тут немає, ми то з вами знаємо наш вроджений національний дар! Цей талант багато прислужився консервативній партії в парламентській боротьбі [9, с. 8].

Після втрати парламентського крісла, Рей Гнатишин повернувся до юридичної практики в Оттаві. Це була недовга перерва в його політичній кар'єрі. В грудні 1989 року консервативний прем'єр-міністр Канади Брайан Малруні призначив його генерал-губернатором, формально – другою владною особою в Канаді після монарха Британії.

29 січня 1990 р. Рей Гнатишин виголосив присягу генерал-губернатора. Його кандидатуру спочатку багато критикували: він виглядав занадто відданим одній партії. Критикували його французьку мову. Його доброзичливість, неупередженість, відданість інтересам країни й позиція добропорядної людини завоювала прихильність нації. Він став першим генерал-губернатором Канади, який відкрив свій офіс в Оттаві для приватних осіб. На думку канадців, тільки один його вчинок – він відчинив двері резиденції генерал-губернатора для народу – ввів Рея Гнатишина в історію Канади.

Резиденція генерал-губернатора стала місцем екскурсій і виставок. В 1991 р. Рей Гнатишин заснував Літні концерти для народу під своїм патронатом, а в 1992 р. – надав в користування публіці історичний каток, який до того був зачинений, встановив нагороди в галузі мистецтва, науки, освіти, став захисником і помічником аборигенів і метисів. Його любили навіть колишні суперники [9, с. 8].

У 1992 р. відбувся візит Рамона Гнатишина в Україну. Він відвідав Чернівці, виступив в Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича, де був нагороджений дипломом Почесного доктора за активну громадсько-політичну діяльність на благо миру та налагодження співробітництва між Канадою і Україною [9, с. 7]. Тоді він також взяв участь у відкритті єдиного в Україні Чернівецького музею буковинської діаспори.

Серед численних нагород Гнатишина – медаль Святого Володимира від Світового Конгресу Українців за внесок у справу справедливості й громадянських свобод (1989 р.) і нагорода від Гебрейського університету за широко виявлену турботу про гуманістичні цінності упродовж всієї кар'єри (отримана 1996 р.) [9, с. 9].

Рей Гнатишин помер 18 грудня 2002 р., після тримісячного лікування і страждань, від хвороби віку. У березні 2004 р. Уряд Канади випустив поштову марку з зображенням Рамона Гнатишина.

Принагідно можна згадати ще про одного Почесного Доктора Чернівецького університету – Роя Романіва, який тривалий час очолював провінційний уряд Саскачевану. Його родина походить з нинішнього Радехівського району Львівської області. Едмонтонська газета «Українські вісті» видрукувала його статтю «Багатство у різноманітності», у якій він розповів про те, як його батько наприкінці 20-х років минулого століття покинув батьківщину, щоб «здобути свободу і майбутнє в Канаді». Романів написав, що його батьки разом з тисячами своїх земляків інтегрувалися у канадське суспільство, як він, тобто Рой, син емігранта, став прем'єром провінції та яку роль зіграли українці у розвиткові Країни кленового листка за сто років. [13].

Якщо говорити про сучасний етап участі українців у політичному житті Канади, то потрібно згадати імена таких політиків, як: Джерард Кеннеді, Едвард Стельмах, Борис Вжесневський.

Джерард Кеннеді – канадський політик, який має українське походження. Він народився 24 липня 1960 р. у Пас (Манітоба). Його батько був мером цього містечка. Джерард до вступу в університет Трент у Петербороу (Онтаріо) у 1977 р. займався хокеєм. На початку 1980-х рр., навчаючись в Університеті Альберти, працював дослідником для уряду провінції Альберта. У 1983 р., не закінчивши цей університет, перейшов на роботу у Edmonton Food Bank. Повернувшись до Онтаріо, Кеннеді став виконавчим директором Daily Food Bread Bank з 1986 по 1996 рр. Ця установа займалася благодійністю і надавала допомогу 150 000 людей без державної втручання [4]. У 1992 р. Джерарда Кеннеді було названо одним із 50-ти найбільш впливових людей газетою «Торонто Стар» і було визнано «Творцем новин» цією ж газетою у 1993 р. [4].

Він був одним з чотирьох кандидатів з найбільшими рейтингами на фініші виборів лідера Ліберальної Партії Канади у 2006 р. Задля того, аби взяти участь в цих виборах, він був змушений залишити свій пост в уряді провінції Онтаріо. Для нього це була вже не перша виборча конференція. Ще в 1996 р. він брав участь у виборах лідера Ліберальної партії провінції Онтаріо, проте в останньому третьому турі програв перегони Мак Гінлі. Кеннеді вважають головною фігурою, яка посприяла перебудові Ліберальної партії Онтаріо, завдяки чому остання здобула переконливу перемогу на виборах 2003 р. та сформувала провінційний уряд [3, с. 23].

Основними плюсами Джерарда Кеннеді були: висока харизматичність, приваблива зовнішність та досить молодий вік (він був наймолодшим серед основних кандидатів – йому було 45 років). Його мінусом вважали відсутність досвіду у федеральній політиці та абсолютну невідомість поза межами Онтаріо.

На третьому вирішальному турі він закликав своїх прихильників проголосувати за Стефана Діона, який завдяки цьому став діючим лідером партії. Джерард Кеннеді був депутатом парламенту провінції Онтаріо

з 1996 по 2006 рр. Донедавна він обіймав посаду Міністра Освіти цієї провінції (2003 – 2006) [15].

Ще одним канадським політиком українського походження є Едвард Стельмах. У 1898 р. його прапрадід, Микола Стельмах з дружиною Теодорою Кучера прибув на канадські прерії із Львівщини з нинішнього Радехівського району Львівської області. Піонерська родина Стельмахів поселилася в околиці Вегревіль в Альберті, де були причетні до побудови української греко-католицької церкви Покрови Пресвятої Богородиці.

Едвард Стельмах народився 11 травня 1951 р. в містечку Ла Монт, Альберта. Він, як молодший з п'яти дітей, виріс на фермі поблизу містечка Вегревіль. Згодом студіював в Альбертському університеті, протягом 11 років працював у роздрібній торгівлі, - а на кінець таки повернувся на батьківську ферму. Крім англійської, Едвард володіє ще й українською мовою. У родині Едварда Стельмаха є четверо дорослих дітей: найстарший син Лесь – фінансовий аналітик в м. Калгарі, Тері працює в Едмонтоні, син Натан – інженер у Едмонтоні, наймолодша дочка Ліннет закінчує Альбертський університет. Вони проживають на фермерській садибі поблизу Едмонта [12].

До політичної діяльності на провінційному рівні Едвард Стельмах працював головою місцевої адміністрації, членом шкільної ради, головою місцевої ради Охорони здоров'я, був членом рад кількох лікарень та інших суспільних закладів.

У 1993 році Едвард Стельмах уперше балотувався і переміг на виборах у Законодавчу палату провінції Альберта. Працюючи з того часу в провінційному парламенті, був призначений головою Дослідного інституту сільського господарства Альберти. Опісля, завдяки наполегливій роботі, його призначено заступником, а в 1995 році, секретарем Прогресивно-консервативної партії Альберти в альбертському парламенті [15].

Едвард Стельмах був міністром протягом чотирьох термінів:

- Міністром сільського господарства (1997-1999 рр.);
- Міністром інфраструктури (1999-2001 рр.);
- Міністром транспорту (2001-2004 рр.);
- Міністром міжнародних і міждержавних справ (2004-2006 рр.) [15].

Відбув 13 років у складі провінційного уряду, в тому числі як член впливових урядових комітетів: п'ять років у Комітеті по порядку денному та пріоритетах парламенту, шість років в управлінні Казначейства провінції.

3 грудня 2006 р. Стельмах обраний лідером Прогресивно-консервативної партії Альберти, з 15 грудня 2006 р. – Глава уряду і прем'єр провінції Альберта [15]. Едвард Стельмах є активістом програми канадсько-українського законодавчого обміну, яка спонсорується Канадським Міжнародним Агентством Розвитку. Програма передбачає візити українських політиків та обмін досвідом парламентської діяльності

в Канаді. Борис Вжесневський – канадський політик і філантроп українського походження. Він народився 10 листопада 1960 р. в Етобіко, Онтаріо. Борис Вжесневський є представником третьої генерації канадських українців. Він закінчив публічну школу в Гамбер Воллі Вілідж (Humber Valley Village Public School), а також Трініті-коледж в Торонто за спеціальністю бакалавр комерції [1].

Борис Вжесневський є членом Ліберальної партії Канади. З 2005 р. презентує в Палаті громад парламенту Канади виборчий округ Етобіко Сентер, в значній мірі населений українцями. У січні 2006 р. вдруге виграв вибори в своєму окрузі, отримавши понад 52% голосів виборців (при тому, що його партія вибори прогнала) [2].

Він активно підтримував боротьбу за незалежність України (1988 – 1991 рр.) та перші кроки незалежної розбудови України. Також був активним членом групи канадських спостерігачів на президентських виборах в Україні 2004 р. і часто виступав у канадських мас-медіа з цього приводу [2]. Борис Вжесневський відомий своєю гуманітарною діяльністю, зокрема, допомогою дітям в Україні.

Також варто згадати ім'я канадійки українського походження Рейнел Андрейчук, яка є сенатором Саскачевану від 1993 р. Сенатор Андрейчук удостоєна нагороди за її велику посвяту і діяльність для розбудови свободи, демократії і людських прав у світі. Особливе визнання сенатор Андрейчук отримала за її працю в Україні під час останніх президентських виборів, коли вона очолювала місію канадських спостерігачів. Саме вона у 2003 р. внесла до Сенату Канади історичну резолюцію, яка закликала уряд Канади визнати Голодомор в Україні 1932-1933 рр. геноцидом [11].

Протягом періоду, який сягає понад століття, українська етнічна спільнота змогла заявити про себе, як про активного учасника політичного життя суспільства, в яке доля його закинула. Про важливість діяльності українців в політичному середовищі свідчать такі факти: 182 українці були обрані в парламенти провінційних урядів Країни кленового листка, 5 наших земляків стали канадськими сенаторами. Це дає можливість стверджувати, що канадські українці не тільки здатні відстоювати свої національно-культурні потреби, але й можуть здійснювати значний вплив через своїх представників, як на внутрішнє так і на міжнародне життя держави.

Джерела та література:

1. Вжесневський Б. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.infoukes.com/newspathway/2-2006_Page_10.htm; 2. Вжесневський Б. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.wikipedia.org>; 3. Запаранюк В. Вибори лідера Ліберальної партії Канади 2006 р. / В. Запаранюк // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. – Чернівці: Рута, 2007. – Т. 15 – 16. – С. 21–27; 4. Кеннеді Дж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.wikipedia.org>; 5. Лупул Т. Я. Сучасна

імміграція в Канаді: основні тенденції та особливості: дис. ... кандидата іст. наук: 07.00.02 / Лупул Тарас Ярославович. – Чернівці, 2000. – 158 с.; 6. Макар В. Ю. Соціально-політична інтеграція українців в поліетнічне суспільство Канади / Віталій Юрійович Макар. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с.; 7. Макар Ю. І. Діяльність агентів по вербовці до Канади на західноукраїнських землях наприкінці XIX – початку XX ст. / Ю.І.Макар // Питання історії нового на новітнього часу. – Чернівці, 1994. – С. 44 – 50; 8. Макар Ю. І. Вплив національного відродження на західноукраїнських землях на громадську самоорганізацію українців Канади / Ю.І.Макар, С.Г.Федуняк // Питання історії нового та новітнього часу. – Чернівці, 1994. – С. 51 – 57; 9. Маківка М. Генерал-губернатор був доброю людиною / М.Маківка // Дзеркало тижня / Людина. - № 2 (427). – 18-24 січня 2003 р. – С. 7; 10. Марунчак М. Історія українців Канади / Михайло Марунчак. – Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді, 1968. – Т. 1 – 467 с.; 11. Українські канадські визначні жінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infoukes.com/newspathway/24-2010-Page-9-1.html>; 12. Українці в Західній Канаді. Едвард Стельмах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.UkieTalks.com>; 13. Ukrainian News / Українські вісті. – 2005 – 20 липня – 2 серпня; 14. Government of Saskatchewan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.executive.gov.sk.ca/cabinet/ministers.htm>; 15. Overview on candidates of the Liberal Party of Canada leadership convention [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.filibustercartoons.com/liberals/php/>; 16. Premier Ed Stelmach [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.premier.alberta.ca/>.

Yuliia Martynyuk

Persons of Ukrainian Origin in Canada's Political Life

The Ukrainian ethnic group is one of the biggest in Canada. To be a real citizen of new Motherland, Ukrainian people became active participants of the political life in Canada. In 1970 the policy of multiculturalism that helped persons of the Ukrainian origin to reach their aim was adopted. Ukrainians got the representations in the Canadian society institutions. Such facts show the importance of Ukrainian participation in public life: 182 Ukrainians were elected to the provincial governments of Canada, 5 persons of the Ukrainian origin became senators. Speaking about the modern stage of Ukrainians' political activities it is necessary to remind the names of such politicians: Ed Stelmach – a minister during four terms, a member of Alberta provincial government, Ray Gnatyshyn – Ukrainian Governor-General of Canada, Gerard Kennedy had been the deputy of Ontario's provincial parliament since 1996 to 2006, Borys Vzesnevskiy – a member of the Liberal party and Reynel Andreychuk – Saskatchewan's senator since 1993.

Key words: ethnic Ukrainians, political activities, members of Canadian parliament, federal government, minister, Governor-General.